
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР (30-ті роки ХХ століття)

Т.Л. Гаєриленко, канд. пед. наук

У ході дослідження *встановлено*, що розвиток початкової освіти в УРСР у 30-х рр. ХХ ст. відбувався в контексті соціально-економічних і суспільно-політичних трансформацій. *З'ясовано*, що загальносоюзні постанови, прийняті протягом 1931–1935 рр., визначили організаційні засади початкової освіти: типи навчальних закладів, що надавали цей рівень освіти (міські й сільські початкові, неповні середні та середні школи); термін навчання (4 роки); тривалість навчального року (розпочинався 1 вересня і закінчувався для учнів I–III класів 1 червня, IV класів – 10 червня); тижневе навчальне навантаження (4 уроки на день, у IV класах – до двох разів на тиждень по 5 уроків); організацію навчального дня (заняття проводилися в першу зміну; як виняток, допускалося навчання в другу зміну учнів III–IV класів); тривалість уроків (45 хвилин); наповнюваність класів (до 42 учнів, у невеликих селищах – не менше 25 учнів, у школах для національних меншин – не менше 30 учнів); розподіл учнів по класах (відбувався за принципом «однакової грамотності» у першому класі після 15–20 днів навчання у школі).

Характерним для окресленого періоду було повернення навчальних предметів на традиційні провідні позиції; орієнтація на знання, вміння і навички як головний результат навчання; утвердження єдиних навчальних планів і програм; запровадження стабільних підручників. *Виявлено*, що зміст початкової освіти став багатопредметним (вивчалось 10 навчальних предметів), домінуючі позиції посіли мови та арифметика. Однак, він не був стабільним. Зміни та доповнення, що вносилися майже щорічно у навчальні плани і програми, стосувалися навчального навантаження; уведення (географії, історії, рукоділля, каліграфії) чи вилучення (суспільствознавства, ручної праці) навчальних предметів, кількості годин на їх вивчення; перерозподілу навчального матеріалу між роками навчання.

Як свідчить аналіз літератури, основною формою організації навчання став урок зі сталим складом учнів і стабільним розкладом. Окрім того, у процесі навчання молодших школярів запроваджувалися екскурсії, робота на пришкольній ділянці, домашні завдання. Активно використовувалися такі методи навчання, як: розповідь, пояснення, бесіда, усні та письмові вправи, робота з підручником, ілюстрація, спостереження. У зв'язку з уведенням класно-урочної системи навчання, відбулися зміни і в контролі та оцінюванні навчальної діяльності учнів початкових класів: повернення до індивідуального, систематичного контролю знань; уведення обов'язкових екзаменів у IV класі; запровадження єдиної системи успішності учнів.

Отже, уніфікація оригінальної і самобутньої української системи освіти в загальнорадянську зумовила зміни в організаційній, змістовій і процесуальній складових початкової освіти, які міцно закріпилися на наступні десятиріччя.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ В ПЕРІОД УКРАЇНІЗАЦІЇ (20-ті роки ХХ століття)

Т. І. Куліш, канд. пед. наук

У ході дослідження узагальнено досвід розроблення змісту шкільної освіти в 20-х рр. ХХ ст. та проаналізовано програмно-методичне забезпечення навчально-виховного процесу в трудових школах, зокрема, розглянуто низку тогочасних чинних програм і підручників з української мови, українознавства, географії, суспільствознавства на предмет формування змісту освіти та впливу процесів українізації на його диференціацію.

У дослідженні з'ясовано певні тенденції диференціації змісту шкільної освіти, які відбувалися під впливом політики українізації.

По-перше, простежується предметна диференціація, викликана нормативними документами, ухваленими радянським урядом на початку 20-х років із проголошенням ідей коренізації (українізації), якими регламентувалося введення в усіх школах обов'язкового вивчення української мови, історії і географії України. Так, у навчальних планах і програмах з'явилися предмети, які не вивчалися в старій дореволюційній школі, а саме: «Краєзнавство»; «Рідна мова» (українська або російська), до якої входила і українська література; друга місцева мова (російська або українська); «Українознавство» (у школах національних меншин); «Історія України та суспільствознавство»; «Географія» (у змісті якої значне місце відводилося матеріалам про Україну).

По-друге, у цей період у трудових школах I і II концентру під впливом українізації мала прояви міжпредметна диференціація, коли зміст освіти диференціювався залежно від того, чи входив навчальний предмет до основної частини навчального плану чи програми, або до варіативної. Так, у період українізації 20-х років певні види навчальної діяльності («краєзнавчі гуртки», екскурсії, експедиції та походи по рідних місцях, музеї, «літературні вечори») у всіх типах шкіл рекомендували внести до програм як додаткову складову.

По-третє, українізація 20-х рр. ХХ ст. активізувала диференціацію навчально-методичного забезпечення за його призначенням. Так, із широким упровадженням української мови в освітню сферу активізується розроблення